

Kanepi kanged laulumehed

Neil päevil peame oma järjekordset üldlaulupidu ja tähistame ühtlasi selle hea traditsiooni 100-aastast juubelit. See tähtpäev kohustab meid ühtlasi tagasi vaatama eelmiste laulupidudele ja neid kandnud muusikakollektiividele, et ühelt poolt näha üksikooride osatähtsust suure üldkontserdi toimetulekul, teiselt poolt aga jälgida üldlaulupidude tagasisidet kooridega, mõju nende arengule laulupeo ettevalmistamisel ja pärast pidu.

Möödunud sajandil jõudis eesti koorilaulu arenguastme ja tegelike saavutuste poolest kõige kõrgemale kahtlemata Kanepi kihelkonna meeskoor, kes ületas ka soodsamas olukorras tegutsevad linnakoored. Koorilaulu alged ulatusid Kanepis ajaliselt kaugemale kui mujal: juba 1803. a. asutas pastor J. Ph. von Koth Kanepis kihelkonnakooli, kus peale tavaliste kooliainete õpetati ka turnimist, joonistamist, käsitööd ja laulmist. Kuna mees ise õpetas õpilastele rohkesti laulukunsti, siis vajas ta ka eestikeelset repertuaari. Selleks rakendas ta oma sõbra ja kolleegi, Põlvas tegutsenud G. A. Oldekoopi algupäraselt loodud ja saksa keelest tõlgitud võrumurdelisi luuletusi, millele seadis juurde tuttavad viisid või komponeeris uued meloodiad. Laulud läksid laialdaselt rahva sekka, ka üle oma kihelkonna piiride, nii et veel käesoleval sajandil võis kuulda vanu laule kõlmas mitmel pool Võrumaal. Roth õhutas ka talurahvast luuletama, ja hiljem ongi Kanepi rahvas aktuaalsete päevasündmuste kohta **rohkesti** uemaid rahvalaule riiminud.

Pärast Rothi surma (1617) jäi

R. J. Erlemann

Kanepi kihelkonnakool seisma ja avati alles 1843. a. uuesti. Koolil oli õnne õpetajatega: juba 1850-ndaist aastast alates töötasid seal Valga seminari lõpetanud eriharidusega pedagoogid, kes olid direktor J. Cimze juures saanud ka tubli muusikalise ettevalmistuse. Kanepis töötasid järgmised J. Cimze õpilased, kes on tuntud ka tublide muusikameestena: A. Erlemann 1856—1859, J. Eglon 1859—1865, A. Thomson 1865—1866, P. Abel 1868—1870, A. Arras 1870—1872, R. J. Erlemann 1872—1888. Nendest A. Erlemann koostas eestikeelse muusikaõpiku. J. Eglon kirjutas üles rahvavilse, P. Abel andis välja

koorilaulukogusid, A. Thomson sai heliloojaks, peale selle olid kõik võimekad koorijuhid.

Kanepi laulu- ja muusikakooride pidev tegevus algas 1860-ndail aastail Kaagvere koolimajas koolmeister Jüri Kanni algatusel. Kannid põlvnesid samast vallast väikesest Kaara renditalust, kus Adam Kannil oli kuus poega, kes olid kõik muusikaandelised. Vanimat poega Peetrit tunti rahvalaulikuna, kes võis oma tugeva häälega laulda ööd ja päevad läbi pulmas, talgutel ja kõrtsis; tema vastaslauljaks oli Adam Pettai. Peetri vend Jaan jäi Kaara tallu peremeheks ja oli tubli lauljana tuntud. Vend Juhan teenis 12 aastat sõjaväes Soomes ja sai seal trummilööjaks; eesti laulupidudel rakendati teda signaaltrummilööjana. Jüri Kann hakkas Kaagvere koolmeistriks ja sai koorijuhiks. Viies vend oli ka laulumees, ent noorimast vennast Hansust kujunes säranen tenorilaulja, et teda tunti kogu maal ja väljaspoolgi. Poisikestena tegid vennaksed Kannid endile ja teistele viiuleid ning õppisid mängimist, pärast organisearis Jüri külapoistest viiulikoori.

Ümbruskonna noormeestest moodustas Jüri Kann 1864. a. Kaagvere pasunakoori, mis oli kõige esimene Võrumaal ja üks varasemaid kogu Eestis: alguses kuulus orkestrisse ainult 9 mängijat. Parimaks pillimeheks arenes Hans Kann, kes käis Tartus muusikamees Lindau juures lühikest aega õppimas ja suutis viimaks kõiki koori instrumente käsitsema. Harjutused keetsid laupäeva õhtust pühapäeva õhtuni, vaheldudes lauluproovidega. Mõni aasta hiljem asutati pasunakoorid

ka Rõuge Tsoorus, Urvaste Vaabinas, Põlva Peris ja Otepää Vastse-Otepääl. Alguses käisid teiste orkestrite mängijad Kaagvere koori harjutustel mängu õppimas. Kaagvere pasunakoor esimesest üldlaulupeost siiski osa ei võtnud.

Jüri Kanni juhtimisel arenes muusika Kaagvere vallas erilise hooga: tegutsesid laste-, mees-, sega- ja naiskoored, kes esinesid tihti avalikult, ka väljaspool oma kihelkonna piire. See äratas mõisnike ja nende käsilaste kahtluse, nii et Kaagvere koolimajas korraldati mitu korda läbiotsimisi. Selleks oli ka põhjust, sest rahvas käis hulgaliselt koos ja vahetas oma muremõtteid, samuti hakati sepitsema laulusõnu, mis olid mõisnikele vaenulikud. Hans Kanni

abikaasa Liisa mäletas, et muude laulude kõrval on Kaagvere koolimajas sündinud kuulus võitluslaul «Eesti mees ja tema sugu». L. Kann kirjutas: «Seda laulu otsiti nagu tulega taga, aga ei leitud; mis tehti, see saadeti varsti kaugemale kihelkonnadesse.» Septiselt muidki laule, nagu need läksid 1860-ndail aastail mujalgi moodi. Kui enne esimest üldlaulupidu 1869. aastal tähistati mitmes paigas Liivimaa talurahva pärisorjusest vabastamise õiget juubelpäeva 26. märtsil, siis Kaagvere rahvas tegi sellest silmapaistva demonstratsiooni: kogu ümbruse mõisatest korjati kokku «päevapulga», millele olid lõigatud kohustuslikud teopäevad, seoti pulgad kimpudesse, võeti keppe otsas selga ja marsiti rongis Kaagvere koolimajast välja sügava oru kaldal asuvalle Kurksu (Kurgsoo) mäele ja süüdati seal «priiusetuli». Rahvas laulis kooriga koos ühel tuntud rahvaviisil Jaan Kanni luuletatud «pää-

vapulkade laulu» ja laulu lõpul visati «päevapulgad» tuleleeki, mis pidi tähendama orjuse iga-vest lõppemist. Sellest julgest väljaastumisest kirjutati ka «Eesti Postimehes».

Kaagvere koolimajas kasvas tulevane laulumees Hans Kann. Ta oli alles 6-aastane, kui isasuri, ja poiss jäi vend Jüri kasvata. Koolmeister tegi õpilastega jõuharjutusi, mida nimetati «müüsterdamiseks», samuti pani ta venna varakult raskesse talutöösse. Juba 12-aastaselt käis Hans teol (ta sündis 1849), tõikas palke, pekkis rehte, kolkis linu ja tegi muud tööd, seetõttu kasvas ta kehaliselt tugevaks ja osavaks noormeheks. Mäletati, et ta viskas saiakringli Kanepi kirikutorni otsa rippuma, ja oleks tulnud suur pahandus, kui linnud poleks kringlit õigel ajal ära nokkinud. Kihelkonnakooli poistega maadeldes oli ta alati võidumees. Hans õppis kihelkonnakoolis J. Egloni juures, kes märkas varakult poisi muusikaalsust ja ilusat häält. Hans hakkas vanda abistama koolitöös ja kooride juhtimises, mis arendas tema muusikataundmist. Mõisbärri soovis tagist noormehest teha mõisavalitseja, kuid teised laitsid ära selle ja Hansust sai koolmeister. Alguses oli ta abiliseks Karste koolis, hiljem sai Krootuses päriskoolmeistriks.

(Järgneb.)

Kanepi meeskoor 1872. a. või 1873. a.